

Brjef ráðgjafans fyrir Ísland til landshöfðingja um stjórnarskipunarmálið. — 59

Ráðaneytið hefir borið upp fyrir hans hátígn konunginum ávarp það til hans hátígnar frá efri deild alþingis, sem fylgdi með brjefi landshöfðingjans, dagsettu 21. septbr. 1897, og hefir hans hátígn 17. þ. m. samkvæmt allraþegnsamlegustum tillögum ráðaneytisins úrskurðað, að í allrahæstum boðskapi til alþingis, er þjer munuð fá með öðru brjefi, dagsettu í dag, skuli meðal annars svarað því, að, eins og nú sje ástatt, geti það eigi álitizt hentugt að stjórnin hafi upptök að frumvarpi til breytingar á stjórnarskipuninni, og að ástæður þær, er nánara eru skýrðar í tillögum ráðaneytisins og taldar eru þar gjöra óráðlega slíka ráðstöfun, verði birtar á þann hátt, að sá hluti af tillögunum, er hjer að lýtur, verði gjörður alþjóð manna á Íslandi kunnur.

Sá hluti þegnsamlegra tillagna ráðaneytisins, er hjer að lýtur, er þannig:

»Í stjórnarskipunarmálinu kom á síðasta alþingi fram nýtt atriði að því leyti sem alþingismaður Dr. Valtýr Guðmundsson kom fram með privat frumvarp, um breyting á stjórnarskipunni, og bar frumvarp þetta vott um vilja til að ná samkomulagi við stjórnina á öðrum grundvelli en hingað til, þar sem það aðallega ljet sjer nægja að kretjast þess að ráðgjafanum fyrir Ísland skyldi vera heimilt að sitja á alþingi og taka þátt í umræðunum, er meðal annars mundi hafa það í för með sjer, að hann eigi gæti veitt neinu öðru ráðaneyti forstöðu, meðan hann væri Íslands ráðgjafi, að hann yrði að kunna islenzka tungu, og að hann, — í líking við ákvæði grundvallarlaganna um ábyrgð ráðgjafa gegn ríkisráðinu, — ætti að bera, að því er sjermál Íslands snertir, ábyrgð ekki að eins á því að stjórnarskipunarlögin væri eigi brotin, heldur og á stjórnarathöfnum yfirleitt; auk þess skyldi samkvæmt frumvarpinu breytt hinu óheppilegu orðan 61. greinar, er komizt hafði að fyrir ógát eina. Árangurinn af umræðunum um þetta frumvarp hefir samt sýnt, að rjettur skilningur á stjórnlegri stöðu Íslands í ríkinu hefir enn eigi orðið nægilega ráðandi á alþingi. Það för því ekki einungis svo, að hið umgetna frumvarp var fellt í neðri deild alþingis, heldur var samþykkt annað frumvarp um breyting á stjórnarskránni, er fyrsta grein þess mælti svo fyrir, að lög þau og stjórnarathafnir, er snerta sjerstök málefni Íslands, skuli ekki borin upp í hinu danska ríkisráði eða lögð undir atkvæði þess, en það er sama sem að segja, að ráðgjafinn fyrir Ísland skuli ekki hafa sæti í hinu danska ríkisráði að því er snertir þessi málefni, og kæmi það ákvæði bæði í bága við 15. og 16. gr. grundvallarlaganna og er byggt á skilningi á stjórnlegri stöðu Íslands í ríkinu, sem hin danska stjórn ávalt hefir talið rangan og því staðið í móti. Að því er snertir efri deild alþingis, þá var að vísu hið privata frumvarp samþykkt án nokkurra slíkra ákvæða um stöðu ráðgjafans gagnvart hinu danska ríkisráði. Þetta, sem skodast hefði getað sem tilslökun af hálfu deildarinnar, gagnvart skilningi þeim, er stjórnin hefir haldið fram, varð að mestu leyti þýðingarlaust sökum þess að deildin um leið samþykkti rökstudda dagskrá þannig lagaða:

»Um leið og deildin lýsir yfir því, að hún heldur fast við þann skilning á 1. gr. stjórnarskrárinnar, að sjermál Íslands ekki skuli borin upp í ríkisráði Dana eða lögð undir atkvæði þess, tekur hún fyrir næsta mál á dagskrá«.

59 Hjer við bætist, að efri deild í ýmsum greinum breytti hinu privata
 26. maí frumvarpi þannig, að staðfesting þess hefði orðið ómöguleg, þótt það einnig hefði
 orðið samþykkt af neðri deild. Sjerstaklega skal áherzla lögð á það, að orðan
 frumvarpsins á 61. gr. stjórnarskrárinnar var felld, jafnframt því að deildin að
 visu fjellst á það, að samþykkt stjórnarskipunarbreytingar eigi þyrfti nauðsyn-
 lega að hafa það í för með sjer, að alþingi yrði kallað fyr saman en annars, en
 á hinn bóginn hjelt deildin því föstu, að alþingi skyldi leysa upp, þótt stjórnin
 vildi ekki styðja málið; en þessi skipan mundi eigi koma í veg fyrir þann und-
 irróður og æsingar, er tilgangurinn er að komast hjá, með því að kveda svo á
 um, í samræmi við ákvæði hinna dönsku grundvallarlaga, að að eins þá skuli
 alþingi leyst upp, er stjórnin vill styðja málið. Auk þess var 2. grein frum-
 varpsins af efri deild orðuð þannig, að hún ætti að gjöra hinu danska ríkisþingi
 allsendis ómögulegt að koma fram ábyrgð gegn ráðgjafanum fyrir Ísland, og þá
 ákvörðun væri eigi hægt að fallast á, með því að hún mundi koma í bága við
 14. gr. grundvallarlaganna, en hin íslenzka stjórnarskrá getur engu fremur breytt
 þeirri grein grundvallarlaganna en 15. og 16. greininni.

Þar sem svo er ástatt og með því að hinn sami rangi skilningur á
 stjórnlegri stöðu Íslands í ríkinu enn eins og hingað til virðist ráðandi á al-
 þingi, ekki einungis í neðri deild þess, heldur og í efri deild, get jeg eigi ráðið
 til þess að verða við þeirri áskorun á stjórnina, sem fólgin er í áðurnefndu á-
 varpi efri deildar til yðar hátignar, að stjórnin hafi upptök að frumvarpi til
 breytingar á stjórnarskipuninni, og leggi fyrir alþingi frumvarp um þetta efni,
 því að jeg get ekki, eptir því sem fram fór á síðasta alþingi, gert mjær von um
 að slík tiltekja frá hálfu stjórnarinnar yrði til þess að leiða til lykta málið um
 breyting á stjórnarskránni. En skyldi það koma fram, að meiri hluti alþingis
 yrði unninn til að æskja að ná samkomulagi við stjórnina á grundvelli hins
 privata frumvarps um breyting á stjórnarskipuninni, þá er að minni skodun enn
 fyllsta ástæða til fyrir stjórnina, eins og á síðasta alþingi, að styðja að því, að
 á þeim grundvelli verði bundinn endir á hina löngu og gagnslausu baráttu um
 stjórnarskipunina, svo að löggjarvaldið geti framvegis gefið sig allt við efling
 hinna eðlilegu bjargræðisvega Íslands og stutt að verklegum og andlegum
 prosk þessa.

Þetta er yður, herra landshöfðingi, hjermeð til vitundar gefið til leiðbein-
 ingar og birtingar í B.-deild Stjórnartíðindanna.

60 Brjef ráðaneytisins fyrir Ísland til landshöfðingja um synjun konungsstað-
 26. maí. festingar á lagafrumvarpi um áfangastaði — Með þóknanlegu brjefi, dagsettu 30.
 septbr 1897, hafði þjer, herra landshöfðingi, sent hingað lagafrumvarp um á-
 fangastaði, sem borið hafði verið upp af þingmannahálfu og samþykkt af alþingi
 s. á., og hafði þjer lagt það til að ráðaneytið hlutist til um að það öðlist allra-
 hæsta staðfestingu.

Ef lagafrumvarp þetta væri skilið eftir orðalagi þess og með hliðsjón af
 ákvörðunum þeim, sem Jónsb. landsleigub. 24. kap. inniheldur, lægi næst að á-